

115661

"Rettsoppgjøret"

Et resumé.

Ved enhver sammenlutting av mennesker må det skapes lover om ordnede forhold skal oppnåes. Det må foreligge klare bestemmelser i de indre forhold individ kontra individ og mellom individ kontra helheten. Loven fastslår de rettigheter hver enkelt har, som også andre skal ha, og de plikter som ikke kan pålegges den ene mere end alle andre. Et avgjørende prinsipp for all lovformulering er altså likhet for loven. Det har alltid vært og er vel fremdeles slik at folkeslagenes evner til statsdannelse bedømmes ut fra deres evne til skape orden - evnen til å skape lover.

Et lovverk skapes ikke en gang for alle. Det vil etterhvert oppstå og skapes nye lover av den nødvendighet som etterhvert reiser sine krav. Som grunnleg for den senere lovgivervirksomhet vil foreligge som ufravikelig prinsipp det man kaller konstitusjonen - her i Norge Grunnloven - som helt generelt fastslår de avgjørende rettsnormer som skal virke totalts også i det etterfølgende.

Da "rettsoppgjøret" i Norge tok til i 1945 opstod straks spørsmålet om landssvikanordningens forhold til grunnloven. Det blev ^{at}åtraks bragt på det rene at den krenket Gr.l.s § 97: "Ingen lov må gives tilbakevirkende Kraft". Likeledes krenket den det almindelige krav om at loven må være lovmedholdelig blitt til og lovlige forkynt for borgerne som satt ut i livet. En lovs hensikt er ikke i første rekke å ha noe å straffedømme efter, dens primære oppgave er å tjene som veiledning for borgernes liv, hvad de har å rette seg efter. Gr.l.s § 97 virker på denne bakgrund absolutt logisk og selvsagt. Så selvsagt at den nesten virker overflødig. Når den adlikevel har fått sin plass i Grunnloven, må det være for å avverge at selv det utenkkelige skal kunne skje. Borgerne skal ikke leve i angst for at deres lovlige forhold i øyeblikket eller for år tilbake, en gang i fremtiden skal bli fastslått som forbrytelse og belagt med straff. Den tillater altså ikke at medlemskap i et flere år gammelt, lovlige, registrert, politisk parti flere år efterpå blir erklært som forbrytelse og belagt med strenge straffer.

Forbryter - lovbrøyer - kan man logisk bare være når en overtrøyer - bryter gejdende kunnngjort lov. Loven må lovmedholdelig blitt til (Gr.l.s § 81) og lovformelig kunnngjort, og nårsomhelst være tilgjengelig. Landssvikanordningen var skapt i dølgsmål og holdt hemmelig.

Det blev altså snart bragt på det rene at landssvikanordningen (senere landssvikloven) krenket begge disse, for individets sikkerhet, så vitale bestemmelser i Grunnloven. Det gjalt da å finde en "lovlig" måte å gjennomføre "rettsoppgjøret" på. Det blev derfor påtått at det hersket krig i landet og at landssvikanordningen hadde sin rot iden eksisterende straffelovs § 86 om forhold under "krig hvori Norge deltar". For å slå dette fast blev det fra Riksadvokaten til alle landets dommere sendt rundskriv som påstod dette og citerte fra Kongens proklamasjon fra Tromsø 7. juni 1940: "De (K. og R.) vil så langt det er gjørlig opprettholde det norske rikets selvstendighetskrig fra fremmed land". Det blev etpar år etterpå påvist av en av de tiltalte i retten at ordet "selvstendighetskrig" var feil. I proklamasjonen stod det "i det norske rikets selvstendige liv".

I Undersøkelseskommissjonen av 1945 (Innst.bil.II.s114) uttales det: Det var sommeren 1940 en ikke ualminnelig oppfatning at krigen mellom Norge og Tyskland egentlig opphørte 9.juni, og at nordmenn som fortsatte krigen i utlandet var å betrakte som frivillige som ikke bantvstaten Norge".

Kong Haakon skriver i avisene 6.september 1946, idet han kunn- gjør den britiske ambassadørs takk til de norske frivillige:

" Det er med stor glede jeg har mottat Deres skriv av 20. f.mnd. hvori De har hatt den godhet, på Deres regjerings vegne, å fremføre dennes takk til de norske borgere som gjorde frivillig tjeneste i de britiske styrker eller i sivilt arbeid på britisk territorium under den siste krig".

I denne forbindelse efterlyses den bevisste og våkne nordmann som på det tidspunkt, i 1940 og senere hadde noen annen oppfatning. man kan i denne forbindelse minne om Dagbladets "Fred i Norge" og "Alvor" 14/6.1940 Aftenposten "Vår situasjon" 14/6.1940. og hele rekken av samme melding i alle aviser. Advokat Holthes artikkel i Dagsposten og Tidens Tegn, h,h,vis 4.og 6/8.1940. Riksrådsforhandlingene. Avsettelse av Konge og Regjering o.s.v. 18/6.1940 overleverte Stortingets presidentskap okkupasjonsmaktens befullmektige i Norge brev til "Det tyske rikets fører, Adolf Hitler", hvori de erklærer at "det norske folk er beredt til å slutte fred med Tyskland hvis det tyske rikets fører mener at tiden dertil er kommet. Skjønt kampen i Norge har volat sår for fol og land, så er krigen fra begge sider ført på en slik måte at disse så kan leges,-----". Minnes må også de politiske partiers felleserklæring undertegnet av partienes formenn, hvori befolkninga gjøres oppmerksom på de faktiske forhold, opfordres til ro og orden, lojalitet og samarbeidsvilje overfor okkupanten og de organer denne hadde tatt i sin tjeneste".

17/6.1940 bevilger Administrasjonsrådet kr. 27.000.- til deltage i tyske messer.

5/8.1940 oppløser Administrasjonsrådet de siste reter av den norske hær.

22/9.1940 besørger Administrasjonsrådet alle våpen innlevert.

Tysk handelskammer blev dannet efter initiativ av over 80 av landets ledende menn i industri, skipsfart og bankvesen med formål "å fremme samhandelen mellem Norge og Tyskland og samtidig søke å fremme den personlige forbindelse mellem næringslivets menn i begge land". Kammeret fikk stor tilslutning med 833 medlemmer.

Vil noen av disse 833 medlemmer idag hevde at de tåk medlemskapet til trods for at det var fortsatt krig?

Men krig skulle det altså være og "Rettsoppgjøret" er i overensstemmelse med det foran nevnte rundskriv fra Riksadvokaten bygget på følgende betraktninger i den første lagmannsrettssaken i 1945:

"Fra de krigerske operasjoner tok til var Norge i krig med Tyskland. Den omstendighet at landtroppene etterhvert måtte kapitulere og hele området blev okkupert, avsluttet ikke krigen som blev ført av Kongen og Regjeringen fra London. Dette var almindelig kjant".

Kapitulasjonsavtalen av 10.juni 1940 nevnes ikke. Det var først i 1947 denne kom inn i bildet. Den blev bragt for dagen av H.r.advokat Øvergård som forsvarer for professor Schanche hvis dødsdom var anket til Høyesterett. Det blev i den anledning foranstattet bevisopptagelse ved Oslo byrett, administrert av dommer Dick Henriksen. Som vitner var innkaldt Statsminister Nygårdsvold, Utenriksminister Koht og Forsvarsminister Ljungberg. Det var ved denne anledning det utrolige skjedde at de tre statsråder erklarte at de ikke "husket" å ha sett, det særlig for dem så betydningsfulle kapitulasjonsdokument. Dokumentet bar dog alle de tre herrers signatur som sett.

Kapitulasjonen blev besluttet i statarå i Tromsø 7. juni 1940, hvorefter General Ruge fikk ordre til å gå til kapitulasjonsforhandlinger med tyskerne, efter at troppene var demobilisert så langt det var mulig" (Bil.I til Unders.komm. innst.s.116)

Telegram fra general Ruge 8/6.1940 til norske sendebudet i Stockholm: "Der König und die Regierung haben das Land verlassen und mir Befehl gegeben, die ^{de} Feindlichkeiten einzustellen. Benachrichtigen Sie heute 20 Uhr die Deutsche/Gesandtschaft Stockholm, dass ich Befehl erhalten habe, die ^{de} Feindlichkeiten einzustellen und wünsche mit dem Deutschen Oberkommando in Verbindung zu kommen Zwecks Verhandlungen". (Ur svensk Hvitbok: April / Juni 1940, side 302,

Lämnad av Wollebak til Utenriksdept.")

I Høyesteretts plenums møte hvor retten skulle skape prejudikat for behandlingen av landsviksaker blev ikke gjort kjent trykkfeilen

om selvstendighetskrig for selvstendige liv, den avventet ikke Undersøkelseskommissjonen av 1945s betenkning eller innstilling, som bl. a. hevdet som "en ikke ualmindelig mening" det motsatte av hvad lagmannsretten anså som "almindelig kjent". (Om krigens avslutning eller fortsettelse.) Kapitulasjonsavtalen av 10/6.1940 blev ikke fremlagt. Det må være grunn til å anta at disse tings tilstedeværelse, først i lagmannsretten og deretter i Høyesterett villé ha gitt et annet resultat. Høyesterett kom ikke inn på lagmannsrettens domsgrunner (som foran er citert), men bare hanviste til disse som grunnlag for sin avgjørelse. 4 høyesterettsdommere dissenterte i saken. Det hele røper en tydelig vilje til å komme igang med sakene så fort som mulig, før innsigelsene blev for sterke og kunne gjøre sin virkning. Det er kjent at saksforererne i Oslo ville holde et møte på saken for å drøfte det juridiske grunnlag. Dette møte blev nektet. Meningsløst synes det også at det nedsettes en undersøkelseskommissjon for å undersøke det hele, de bakenforliggende årsaker og saksforløpet videre og ikke avventer dens resultater, i alle fald som grunnlag for nærmere gransking.

Det bør også bemerkes at kapitulasjonsavtalen heller ikke synes bragt til Undersøkelseskommissjonens kundskap. Kommisjonen røper ihvertfald ikke kjendskap til dens tilstedeværelse med et ord.

Landssviksaker blev behandlet og pådømt i nære 3 år, før kapitulasjonsavtalen kom inn i bildet, med de kjente premisser at "tilte forstod eller måtte forstå at krigen mellem Norge og Tyskland pågikk til 8. mai 1945". Også efter 1947 arbeidet domstolene som om hverken "trykkfeilen", kapitulasjonsavtalen og alle andre ^{ting} som etterhvert så dagens lys, forelå, selv om dommerne da "forstod eller måtte forstå" at de dømte på ikke holdbare premisser.

Fra 1947 har kapitulasjonsavtalen og andre underlåtte fakta vært landssviklovens og "Rettsoppgjørets" truendé "memento mori", og vil bli det til det hele en gang er bragt ut av verden ved en revisjon fra først til sist og de rammedes krenkelser rehabilitert. Intet under derfor at det kjempes drabelig om dets tilstedeværelse og betydning. Høyesteretts holdning til kapitulasjonsdokumentet er nu knyttet til forsvar av seg selv og til "Rettsoppgjøret" i sin almindelighet, der som kjent har fått attest for å være gjennomført "strengt men "rett færdig".- Kap.avtalens eksistens og betydning må seeskinnrømmet av det faktum at det blev holdt skjult i nære 3 år og efter at det ikke lykkedes lenger, har vært gjenstand for fortolkninger som strider med dokumentets tekst og mening.

Nokk et stridens dokument foreligger i denne sak, den såkalte "Elverumsfullmakten". Det foreligger mange utsagn om dets tilbivelse, ventagelse, betydning o.s.v. Det har forundret at forslagsstil-

stiftelsen aldri mens han levde blev forelagt spørsmålet om hvad det faktisk skulle tjene. På direkte spørsmål under stortingsmøtet på Elverum svarte han at den bekreftet den fullmakt som Kongen hadde i henhold til gr.l.s § 17. Hvoipå igjen blev bemerket at den jo da var uten betydning. Heri erklærte forlagsstilleren seg enig,

Gr.l. § 17 lyder slik:

"Kongen kan give og ophæve anordninger der angå Handel Told, Næringsvæsen og Politi; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de givne Love. De gjælde provisorisk til næste Storting",

Hvad "Elverumsfullmakten" angår, blir visstnok denne tekst betraktet som den riktige:

"Stortinget bemyndiger regjeringen til inntil det tidspunkt da Regjeringen og stortingets presidentskap efter konferanse innkaller stortinget til næste ordinære møte å vareta rikets interesser og treffe de avgjørelser og beføyelser på stortingets og regjeringens vegne, som anses påkrevet av hensyn til landets sikkerhet".

Som det vil sees er det i realiteten ganske god korrespondanse mellom gr.l. § 17 og "fullmakten". Det erindres dog at det også var strid om denne ordlyd, og at det var stortingsmenn som påstod at de ikke kjente teksten igjen. (f.ex. stortingsmann Førre fra Ålesund).

Neri Valen, medlem av stortingets presidentskap, skriver i "Varden" 8/12.47:

"Eg hugsar vel et politikanend var på det reine med at det inkje var votert over fullmakta i Elverum, og at fullmakta heller inkje var i konstitusjonelle former, Ein annan ting er det at denne "Fullmakt" (anførelsen er N.V.s) moralsk og propogandamessig hadde det største verdi for rikestyret under krigen og med rette blei nytta".

Så melder seg da spørsmålet om en provisorisk anordning etter § 17 kan gis virkekraft og settes ut i livet og skape en landsulykke uten at den har vært kunngjort og uten at den har vært forelagt "næste storting" til sanksjon og gitt love form. Men la oss først se hvad stortingets justiskomite sier om saken:

"Den saka som her ligg fyre, er av eit ser kilt og mykje sjeldsynt slag: Emnet er ikkje landsevikgjerningar som kann koma til å gå for seg i framtida. Det lova skal er å fastsetja straffa og det økonomiske andvarat for brotsverk som var gjorde i tida 9.april 1940 til 7. mai 1945. Dette skal gjerast etter at det i det store og heile er på det reine og vel kjent kven det er lova kjem til å råka.

I forma er dette lovgjeving. I røynda er det mykje meier dommarverksemd".

Og noe senere:

"Når nemda ser på saka no - med den røynsle og etterpåklokskap som tida har gjeve - er ho kome til den meinung at det hadde vore likso greidt for ettertida og for rettsuppgjeret idag um straffe- og andvarsparagrafaene frå 15.desember 1944 hadde vore uskrivne".

Hvis nu ikke stortinget hadde gitt den sin sanksjon etter at anordningen hadde vært praktisert i nære 3 år? Hvad med de til da dømte flere tusen mennesker? Stortinget var - trass i justiskomiteens betenkninger - bragt i en tvangssituasjon. Anordningen måtte sanksjoneres for å undgå skandale. Og hvad med Høyesteretts prejudikat på

godtok saken med lagmannsrettens domsgrunner på grunnlag av en provisorisk anordning som i henhold til gr.l.§ 17 først skulle være forelagt stortinget til godkjennelse. Og før viktige og tildels avgjørende dokumenter og opplysninger ikke var fremlagt ved noen rett, men tvertimot hindret fremlagt.

Uten andre forutsetninger end moral og logikk er det vanskelig å tro at de provisoriske anordninger som i henhold til gr.l.§ 17 tillates Kongen, også kan omfatte den provisoriske anordning av 14/12. 1944 - Landsvikanordningen. En gr.l.paragraf med innebygget forbud om å "stride mot Konstitusjonen"; kan vel ikke gi rett til en provisorisk anordning som direkte gjør det.

Helt enkelt bør spørsmålet nå stilles slik:

"Kan gr.l.§ 17 oppheve seg selv, gr.l. §§ 97 og 112 når det gjelder "konstitusjonens ånd"?

§ 97: "Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft".

§ 112 hvor grunnloven i sin siste bestemmelse gjentar at nogen "forordning aldrig må modsige denne Grundlovs prinsipper".

Spørsmålet må da helt naturlig bli videre: Har ikke almindelig mennekerett noe med vår konstitusjon å bestille?

I alle fald: "De som vant krigen" mente i et hvert fald de i sitt overmakt kunne overse slike bagateller, eller ta hensyn til en "gammel klisje" når det gjaldt den gjengjeldelse de hadde forberedt i dølgsmål gjennom langre tid.

"Den systematiske historieforfalskning synkvarver almenhetens omdømme" skriver dr. Scharffenberg i sin bok "Norke aktstykker til okkupasjonens forhistorie". Det burde være naturlig å gi både dr. Scharffenberg og professor Skeie rett.

Lord Hankey skriver i sin bok "Handlet vi rett", hvor han bl.a. retter skarp kritikk mot Nürnberg-domstolen:

"Det nytter ikke å blande sammen politikk og rettsoppgjør på denne måten. Det er en sørgelig bomart som vi allesammen må betale dyrt for under årelang venting - venting på en fred som ikke kan skapes av hat, bare av rettferd".

+) Iflg. professor Keilhan uttalt av en av landsvikanordningens konsipister i London.

++) Det siktes til krigens og okkupasjonens bakgrund og årdak.